

ВОЛИНСЬКА ГУБЕРНІЯ ЯК ПЛАЦДАРМ ДЛЯ ПРОДОВЖЕННЯ ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВНІСТЬ У 1921 р.

У статті досліджується становище українського війська після його інтернування польською владою та у процесі підготовки до збройної боротьби проти радянської Росії. Аналізуються події пов'язані з боротьбою Волинської групи на території УСРР. Визначається роль військових та політиків в організації повстанського руху в 1921 р.

Ключові слова: Українська революція, Волинь, Симон Петлюра, Партизансько-повстанський штаб, Юрко Тютюнник.

Постановка проблеми та її актуальність. Заключний етап Українських національно-визвольних змагань став одним із найкривавіших та найдраматичніших сторінок Української революції. Саме у цей період, у несприятливих для української державності умовах, робилася відчайдушна спроба повернути революційні завоювання, звільнити українські землі від більшовицького засилля. Важливе місце, за цих обставин, відводилося населенню колишньої Волинської губернії. З одного боку, це був прикордонний регіон, нещодавно поділений польським та російським керівництвом, з іншого – частина населення Волині активно включилася у антибільшовицьку боротьбу.

Аналіз ситуації на території Волині та Поділля дозволив керівникам українського національного руху та Головному отаманові С. Петлюрі будувати плани військової боротьби з радянським устроєм. Не заперечували проти підготовчих робіт поляки, на території яких здійснювали свою діяльність державні та військові інституції Директорії.

За двадцять років новітньої незалежності Української держави з'явилися праці, присвячені як добі Української революції, так і перебігу військового протистояння. У ході своїх основних досліджень вчені іноді звертали увагу і на

Дем'янюк Олександр Йосипович, кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри гуманітарних дисциплін Луцького інституту розвитку людини Університету “Україна”, м. Луцьк.

© Дем'янюк О.Й., 2012

окремі аспекти боротьби за українську державність після втрати української території. До таких публікацій відносимо роботи О. Удовиченка, В. Дмитрука, В. Вериги, В. Савченка [1], інших науковців.

Зважаючи на *стан вивчення* даної військово-історичної сторінки вітчизняної історії, зазначимо, що поза увагою дослідників залишилося багато важливих моментів, пов'язаних із перебуванням українських політиків на території Другої Речі Посполитої та підготовки до збройної боротьби проти більшовизму. Тому *метою автора* стало дослідження періоду становлення Партизансько-повстанського штабу (ППШ), підготовки та організації широкомасштабних військових акцій на території радянської України.

Насамперед зазначимо, що восени 1920 р., незважаючи на те, що полякам вдалося потіснити більшовицькі війська з-під Львова та Варшави, відкинути їх углиб української території на 120–200 км, подальший наступ було припинено. Польське керівництво змінило свою думку щодо українсько-польської співпраці. Ставало очевидним, що серед польських політиків перемогла позиція прибічників перемир'я з радянською Росією. Вони більше не вірили в успіх українських національно-державницьких потуг. Спрацював фактор, що Друга Річ Посполита лише нещодавно перебувала перед загрозою втрати своєї незалежності.

Територіальні претензії Польщі стали відправною точкою для переговорного процесу з радянською Росією. Інтереси недавнього союзника в антибільшовицькій боротьбі, Директорії УНР, до розрахунку не бралися: представники УНР не були допущені до участі в переговорах, а під час самого переговорного процесу питання відношення сторін до УНР також не піднімалося. Польські дипломати, запевнюючи представників УНР у відстоюванні їх територіальних претензій перед радянським російським урядом, визнали радянський уряд в Україні [2, 10].

Договір про перемир'я та прелімінарний мирний договір між РСФРР, УСРР та Польщею було підписано 18 жовтня 1920 р. у Ризі. Він зафіксував кордони між державами по р. Збруч і далі через Західну Волинь, м. Остріг до впадіння р. Горинь у р. Прип'ять [3, 855]. 2 листопада польські війська відійшли на передбачену прелімінарним договором

демаркаційну лінію. Остаточні результати переговорів між Польською республікою та радянською Росією було закріплено Ризьким мирним договором 18 березня 1921 р.

Українські політики та українська армія поступово витіснялися з території України. 17 листопада в с. Фрідрихівка поблизу Волочиська відбулася нарада уряду УНР за участю С. Петлюри, на якій розглядалося питання про подальшу долю уряду та війська УНР. Було прийняте рішення про перехід на територію Польщі через р. Збруч. Як альтернатива прозвучала пропозиція віце-прем'єр-міністра О. Саліковського про перебазування на територію Волині, в район демаркаційної лінії між Польщею та Росією, встановленою після переговорів у Ризі, для збереження частини української території та збереження української армії від роззброєння. Однак на цю пропозицію не пристали учасники наради.

19 листопада 1920 р. у Волочиську відбулася нарада Ради Міністрів УНР, на якій С. Петлюра оголосив про евакуацію армії та уряду на територію, захоплену польською армією. Вранці 21 листопада 1920 р. відбулась остання битва війська Директорії УНР з радянськими військами. Українська кіннота, прикриваючи відхід основних сил армії УНР, зав'язала бій з червоними частинами біля с. Писарівка поблизу Волочиська. Того ж дня рештки українського війська переправилися через р. Збруч в районі м. Волочиськ, де були інтерновані польськими уповноваженими органами. Пізніше В. Петрів пригадував, що “поляки прийшли на звільняємій території ще до їх остаточного залишення нашими військами та міністерствами, прийшли без висилки зв'язкових та попередження як переможці” [4, 366–367].

Згідно з даними оперативного відділу Штабу Дієвої армії УНР її склад станом на 10 листопада 1920 р. становив близько 39 тис. вояків, 675 кулеметів, 74 гармати, 8 броневих автомобілів, 2 бронепотяги та 3 літаки [5, 21]. С. Петлюра чітко усвідомлював, якою стає перспектива боротьби за українську державність за такої ситуації. 8 листопада в листі до Ю. Пілсудського він констатував, що Україні прийдеться самостійно боротися за свою незалежність.

Дієва армія УНР, перейшовши на територію Польщі, була інтернованою. Більшість українських політиків та військовиків сподівалися на допомогу з боку недавнього союзника у питанні озброєння, вишколу та підготовки до

боротьби українських вояків проти радянської влади в Україні. У найближчі місяці польський уряд лише фрагментарно підтримував українські військово-політичні намагання, так і не сформувавши єдиної думки щодо українського питання та свого відношення до державотворчих потуг українців.

12 листопада 1920 р. у Тарнові, куди перебралася частина уряду УНР і Головний отаман, було ухвалено закон про Тимчасове верховне управління, яким Директорія визначалася єдиним українським еміграційним політичним центром [6, 3133]. 30 грудня Головний отаман скликав засідання, на якому було прийняте рішення про утворення Ради Республіки у складі 42 депутатів [7, 148]. До повноважень цього державного органу відносилися питання законодавчого забезпечення функціонування органів влади Директорії УНР в еміграції. 3 лютого 1921 р. в Тарнові відкрилося перше засідання Ради Республіки УНР, виступаючи на якому С. Петлюра, вірний голосові української державності та української демократії [8, 421], визначив першочергові завдання для досягнення головної мети – повернення в Україну.

Новосформована Рада Міністрів УНР на чолі з В. Прокоповичем призначила головою Вищої військової ради Генерального штабу генерал-поручника М. Юнакова. Членами ради стали генерал-поручники С. Дельвінг, М. Омелянович-Павленко, В. Сінклер, генерал-хорунжий В. Сальський. Від Дієвої армії УНР до складу Вищої військової ради увійшли О. Удовиченко та Ю. Тютюнник [9, 35–37].

Для вивчення умов утримання українських вояків С. Петлюра доручив генерал-хорунжому В. Петриву здійснити інспекторську поїздку по таборах для інтернованих та представити звіт до Вищої військової ради. Стан, насамперед моральний, в якому перебували українські старшини і стрільці, був жахливим. Для повернення віри у національні ідеали необхідні були кардинальні зрушення. Тому наступним кроком Головного отамана стало розпорядження про проведення в усіх таборах для інтернованих українців курсу військового навчання та курсу українознавства із обов'язковим вивченням української мови. У таборах було засновано військові старшинські школи, культурно-освітні курси, відкрито майстерні, почали видаватися українські часописи [10, 187].

Інтерес до відродження бойового духу українських вояків не в останню чергу був викликаний повідомленнями про наростання селянських повстань на території УСРР. За підрахунками Т. Гунчака, навесні 1921 р. кількість повстанців там доходила до 40 тис. осіб [11, 182]. Найбільше невдоволення висловлювали селяни Поділля, Волині, Київщини.

12 березня 1921 р. Головний отаман С. Петлюра підписав наказ про підготовку до загальноукраїнського повстання проти радянської влади. Для цього він передбачав залучити більшість дрібних повстанських загонів, які розрізнено та малоефективно діяли на українській території. Організований при Головній команді військ УНР у Тарнові Партизансько-повстанський штаб (ППШ) під керівництвом генерала Ю. Тютюнника повинен був розробити стратегію майбутнього повстання в Україні та налагодити співпрацю з урядами та командуванням армій Польщі і Румунії на предмет допомоги. Польська влада обіцяла до квітня 1921 р. допомогти в організації та озброїти ударну групу у кількості 2 тис. чоловік з числа інтернованих вояків Дієвої армії УНР.

Для налагодження зв'язків з повстанськими загонами на території УСРР, переходу через радянсько-польський кордон зв'язкових та розвідників за погодженням з польською стороною було створено спочатку два прикордонних контрольно-пропускних пункти в Тернополі і Дубно (з підпунктами у Ланівцях, Корці і Підволочиську). Їх очолили офіцери польської армії, однак більшість організаційної роботи виконували спеціально підготовлені українські старшини.

Піднесення партизансько-повстанського руху на території УСРР потребувало підвищеної уваги з боку ППШ. Для узгодження дій партизанських загонів було необхідно збільшити кількість зв'язкових та розширити регіон взаємодії. Для цього додатково відкрито ще кілька контрольно-пропускних пунктів. Вони були влаштовані у Кременці (з підпунктами у Шумську і Куніві), у Копиченцях (з підпунктами у Кудринці, Скалі, Гусятині), у Рівному (з підпунктами в Острозі, Уст'є, Сатанові), у Сарнах.

7 квітня 1921 р. Головний український народний повстанчий (повстанський) комітет Волині та Поділля на чолі з П. Павлюком, який базувався в м. Остріг, направив

Головному отаману листа, в якому зазначав, що на нараді 16 березня ними було вирішено негайно стати до боротьби з ворогом-напасником – більшовиками московськими та їх прибічниками з єдиним гаслом “вся влада на Україні законному Урядові У.Н.Р. на чолі з Головним отаманом С.В. Петлюрою та Радою Республіки” [8, 437].

У кінці червня 1921 р. Партизансько-повстанський штаб переїхав до Львова [12, 34 зв.], де розмістився у приміщенні II відділу Генерального штабу польських військ. Там велику організаторську роботу розгорнув помічник отамана Ю. Тютюнника полковник Ю. Отмарштайн [13, 323]. Розташувавши центр українського повстанського руху в приміщенні польської розвідки, військове командування Польщі сподівалося взяти під свій контроль діяльність штабу.

Начальник I відділу Генерального штабу підполковник Скорняків стверджував, що до 1 червня 1921 р. в Україну було перекинуто 200 повстанців, протягом червня – 137 осіб, протягом липня – 122 організатори та інформатори, протягом серпня – 22 підпільники [12, 34 зв-35].

Командуванням повстанського руху територію України було умовно поділено на 5 повстанських груп і 21 повстанський район. Райони, в свою чергу, поділялися на повстанські комітети. Отаман Ю. Мордалевич очолив 2-гу повстанську групу (Північну), яка регіонально підпорядковувала собі повстансько-партизанські загони на Київщині, Поліссі, Волині та більшій частині Поділля [14, 390]. Її територія простягалася: на півдні – від м. Черкаси до м. Ямпіль; на заході – р. Збруч – по Волині до польського кордону; на півночі – р. Прип'ять – Турів – Гомель; на сході – до р. Дніпро.

Навесні 1921 р. великі повстання виникали на Київщині та Волині, де діяли загони отаманів Мордалевича, Струка, Орлика, Богатиренка, Цвітковського, Лисиці, Гонти, Дерещука та інших [13, 314–315]. Зокрема, загін Струка, що діяв в районі Коростень – Житомир – Козятин, нараховував до 3 тис. осіб [15, 317]. На Житомирщині загони Марусі, Лисиці, Верпахівського, Волошина нараховували до 90 багнетів і шабель [12, 64]. Однак початок загальноукраїнського повстання відклався.

Новою датою походу було призначено 20 травня 1921 р. За генеральним планом виступу, загони С. Петлюри і

Б. Савінкова мали перейти через польсько-радянський кордон та, об'єднавшись з місцевими повстанськими загонами, провести мобілізацію селян Волині. Прогнозована загальна кількість повстанців мала сягнути 20 тис. До неї мали долучитися 5 тис. українських вояків з числа інтернованих до польських таборів, озброєних та обмундированих поляками [14, 390]. Ця ударна група з території Волині повинна була повести наступ на Київ.

Однак ця дата була перенесена на середину червня, а згодом ще на пізніший термін. У цей час відбулися зміни у настроях повстанців, їх мотивації та активності. Частина з них розійшлася по домівках, частина перейшла на бік радянської влади, частина емігрувала. Так, у травні 1921 р. керівник 2-ї повстанської групи отаман Ю. Мордалевич перейшов на сторону радянської влади. Новим командувачем Північної повстанської групи (регіон поширення Київщина та Волинь) став отаман Орлик.

Безпосередньо на Волині було сформовано 9-й повстанський район загальною чисельністю у 700 осіб. На чолі цього повстанського району перебував отаман П. Филоненко (орієнтовна чисельність загону – 300 бійців). До складу Волинської групи, окрім загону П. Филоненка, входили загоони отаманів Заклинюка, Воловського, Куруха, Верховського, чисельність яких була меншою 100 повстанців [14, 394].

Отаману Орлику пропонувалося до 1 вересня завершити бойову підготовку своїх бійців та бути готовим у будь-який момент надати допомогу українському війську. У разі початку повстання він повинен був паралізувати залізничний та шосейних рух, телефонний зв'язок між частинами Червоної Армії. Для цього ним повинні бути пошкоджені залізничні лінії Овруч – Мозир, Малин – Київ, Козятин – Фастів, Вінниця – Козятин, шосе Житомир – Київ, заблоковані шляхи вздовж Прип'яті [8, 439].

Наприкінці літа 1921 р. начальник українського Партизансько-повстанського штабу отаман Ю. Тютюнник, зважаючи на неодноразові перенесення походу на територію радянської України та оперуючи старими даними, зажадав від командування польськими військами та С. Петлюри визначення остаточної дати початку антирадянської акції. Своїм останнім аргументом отаман висував ультиматум,

за яким у разі зволікання з виступом він сам поведе війська в Україну та підніме там загальнонародне повстання [14, 397].

Незважаючи на аргументи польського Генерального штабу про те, що радянська каральна машина завдала значної шкоди повстанським загонам, а хвиля партизансько-повстанського руху на території радянської України пішла на спад, отаман Ю. Тютюнник наполягав на її початку до 10 жовтня поточного року. Саме цю дату 24-25 вересня 1921 р. затвердила розширена нарада ППШ у Львові. Поляки погодилися на організацію у прикордонній смузі лише однієї озброєної групи кількістю у 500 бійців.

До кінця вересня 1921 р. за допомогою поляків було озброєно та укомплектовано розвідувальний загін з тридцяти чоловік під командуванням генерал-хорунжого В. Нельговського. Частина зброї ними була отримана у Львові, а частина у Рівному зі складів 13-ї польської дивізії [16, 76]. Перед загonom ставилося завдання вивчити реальну ситуацію в радянській Україні, спробувати налагодити зв'язки з партизансько-повстанськими загонами Волині, розгорнути агітаційну роботу серед селян. Регіоном діяльності команди В. Нельговського було обрано Житомирський, Радомишльський, Мозирський, Овруцький та Звягельський райони [17, 83].

Проте незважаючи на проведену підготовчу роботу та вишкіл особового складу загону, поставленого завдання він не виконав. Ю. Тютюнник головною причиною невдачі групи В. Нельговського вважав брак часу, відведеного на вивчення ситуації в тилу ворога. Він зазначав, що загін повернувся 20 листопада, “але дійсної ситуації своєчасно не виявив, бо навіть і за сприятливіших умов загін не встиг би виконати головного свого завдання за браком часу” [16, 76].

17 жовтня 1921 р. Головний отаман С. Петлюра підписав наказ про початок походу в Україну. Командувачем походу був призначений отаман Ю. Тютюнник, начальником штабу – полковник Ю. Отмарштайн. Під його началом перебували: Бессарабська група (близько 300 чол.), Подільська група (біля 350 чол.) та Волинська група (близько 800 чол.). Цього ж дня було відкликано працівників контррозвідувальних пунктів у Сарнах та Кременці й наказано 20 жовтня перебраться до Рівного [18, 38].

Найбільш боездатною серед партизансько-повстанських груп була Волинська, командував якою отаман Ю. Тютюнник. 4 листопада 1921 р. у складі близько 900 козаків, з яких 534 стрільці, 60 кіннотників, 80 осіб гарматного дивізіону, 50 – технічного війська, 170 осіб військових урядовців та 11 – нестройових [19, 114], вона перейшла польсько-радянський кордон північніше Звягеля. Отаман Ю. Тютюнник свою групу поділив на групу полковника Л. Ступницького та Київську дивізію полковника М. Янченка (складалася з Київської бригади підполковника М. Шраменка та збірної бригади полковника Р. Сушка), гарматної бригади, кінної сотні, технічної сотні та польової варти [17, 89]. Начальником штабу Київської дивізії став підполковник Лушпенко, начальником оперативного відділу штабу – підполковник І. Ремболович [20, 59].

Вранці 4 листопада Київська дивізія захопила у прикордонному с. Майдані-Голишевському близько 100 червоноармійців, 60 рушниць, кулемет, кілька тисяч набойів. Уже 7 листопада 1921 р. Волинська група провела успішну бойову операцію по захопленню м. Коростень. Місто було атаковане з півночі через села Жупани, Кожухівка та Чигири Київською дивізією та з півдня через села Краснопіль та Білощиця групою полковника Л. Ступницького.

Радянський уряд України змушений був оголосити надзвичайний стан у Волинській губернії. Револьюційна військова рада Київського військового округу вислала в район Коростень – Овруч – Радомишль для протидії українським повстанцям отамана Ю. Тютюнника 44-ту та 45-ту стрілецькі дивізії, 7-му і 9-ту кавалерійські дивізії [20, 89]. Українське військо змушене було відступити до с. Михайлівка. Там відбулася військова нарада, в якій взяли участь отаман Ю. Тютюнник, полковники М. Янченко, Ю. Отмарштайн, Р. Сушко і Л. Ступницький, підполковник М. Шраменко [17, 93–94]. Було вирішено продовжувати рух у район Радомишль – Житомир.

Просування Волинської групи значно ускладнювали погодні умови та дії 9-ї кавалерійської дивізії Г. Котовського, яка з 12 листопада переслідувала українське військо. Не виправдалися сподівання Ю. Тютюнника на підтримку його рейду місцевими повстанськими загонами.

13 листопада 1921 р. у с. Войташівці відбулася нарада командирів Волинської групи. Враховуючи реальні обставини походу, було вирішено повертатися до кордонів з Польщею. Сотник О. Шпілінський вважав, що причиною такого рішення стало те, що “не відбулася зустріч ні з групою генерал-хорунжого В. Нельговського, ні з відділом окремого призначення підполковника Палія, які мали прибути в район сіл Заньки, Маньківка та Котівка” [19, 31]. Саме таке становище станом на 12 листопада 1921 р. озвучив на нараді у Войташівцях начальник штабу полковник Ю. Отмарштайн [20, 91]. До зазначених причин слід віднести ще й такі: невідповідність озброєння та обмундирування особового складу групи поставленим завданням, значна кількість поранених і важкопоранених осіб в обозі (разом близько 200 вояків), низька рухова та маневрена спроможність колони.

17 листопада у битві біля с. Малі Миньки поблизу р. Звіздаль Волинська група була розгромлена 9-ю кавалерійською дивізією Г. Котовського. 238 українських вояків полягло у цьому бою [21, 139], 450 було захоплено у полон. 22 листопада 1921 р. полонених привели до м. Базар. Тут їм було запропоновано перейти на службу до радянської влади та вступити до Червоної Армії. Після відмови 359 українських вояків були розстріляні.

Отаману Ю. Тютюннику з кількома десятками стрільців вдалося врятуватися. На хуторах Мельники і Журба отаман Ю. Тютюнник сформував із залишків Волинської групи кінний дивізіон. До його складу входило три сотні:

1-ша кінна сотня під командою полковника Л. Ступницького у складі 18 осіб;

2-га кінні сотня під командуванням сотника Хмари у складі 35 вояків;

3-тя кінна сотня на чолі з поручником Д. Герчанівським у складі 34 стрільців [20, 109].

У ніч на 20 листопада 109 осіб з Волинської групи перейшли радянсько-польський кордон [13, 325] та були інтерновані. У м. Сарни більшість українських вояків розійшлися. Співробітники Партизансько-повстанського штабу, які були серед інтернованих, повернулися до Львова і Рівного [16, 90].

Подільська група під командуванням полковника М. Палія-Сидорянського, яка мала в районі Коростеня

з'єднатися з військом отамана Ю. Тютюнника, 6 грудня підійшла до кордону. Втративши надію на позитивний перебіг своєї акції, Подільська група перейшла радянсько-польський кордон біля с. Острів, де була інтернована поляками та переправлена до Рівного.

Висновки. Таким чином, можемо стверджувати, що переважна більшість українських старшин та верхівка української влади в еміграції були налаштовані на продовження збройної боротьби з більшовицькими військами на теренах УСРР: створення ППШ та підготовка розвідувальних груп яскраве тому підтвердження. Згідно з планом та в силу обставин діяльність українських бойових груп проходила здебільшого на території Волинської губернії протягом осені 1921 р.

Разом з тим аналіз тогочасних реалій дозволяє констатувати, що наприкінці листопада 1921 р. потенціал українського військово-політичного руху вичерпався. Похід трьох повстанських груп на територію радянської України став останньою дієвою спробою захистити завоювання Української революції. Фактично поразка Волинської групи та повернення її залишків на територію Польщі ознаменували завершення Українських національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.

1. *Удовиченко О.І.* Україна у війні за державність. Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил 1917–1921 / О.І. Удовиченко. – К.: Україна, 1995. – 206 с.; *Дмитрук В.Г.* Вони боролися за волю України (Нарис історії боротьби проти тоталітарного режиму на Україні в 1921–1939 рр.): монографія / В.Г. Дмитрук. – Луцьк: Волинська обл. друк., 2005. – Т. II. – 382 с.; *Верига В.* Визвольна боротьба в Україні 1914–1923 рр.: у 2 т. – Рівне: ВАТ “Рівненська друкарня”, 2005. – Т. 2. – 496 с.; *Савченко В.А.* Дванадцять воїн за Україну / В.А. Савченко. – Х.: Фолио, 2005. – 415 с.
2. *Шелухин С.* Лист до С. Петлюри про Різький договір / С. Шелухин. – Париж: Поступ, 1948. – 16 с.
3. *Солдатенко В.Ф.* Українська революція. Історичний нарис: монографія / В.Ф. Солдатенко. – К.: Либідь, 1999. – 976 с.
4. *Петрів В.* У передвечір Зимового походу / В. Петрів // Військово-історичні праці. Листи / Упоряд. В. Сергійчук. – К.: Укр. Вид. Спілка, 2004. – С. 363–367.

5. *Федорко В.* Спогади з часів визвольної боротьби 1917–21 років / В. Федорко. – Мельбурн: Вид. Союзу Українських Комбатантів Вікторії, 1973. – 24 с.
6. Тарнів // Енциклопедія українознавства. Перевид. в Україні: в 11 т. – Львів: Вид-во НТШ у Львові, 1993–2003. – Т. 8: Сигаревич-Тимковські, 2000. – С. 3133.
7. *Дмитрук В.Г.* Вони боролися за волю України (Нарис історії Сірожупанної дивізії): монографія / В.Г. Дмитрук. – Луцьк: Волинська обл. друкарня, 2004. – 286 с.
8. *Сергійчук В.* Українські державники: Симон Петлюра / В. Сергійчук. – К.: ПП Сергійчук М.І., 2009. – 568 с.
9. *Срібняк І.* Обеззброєна, але не скорена / І. Срібняк. – Київ – Філадельфія, 1997. – 268 с.
10. *Удовиченко О.І.* Україна у війні за державність. Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил 1917 – 1921 / О.І. Удовиченко. – К.: Україна, 1995. – 206 с.
11. *Гунчак Т.* Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії / Т. Гунчак. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.
12. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 2297, оп. 1, спр. 29.
13. *Верига В.* Визвольна боротьба в Україні 1914–1923 рр.: у 2 т. – Рівне: ВАТ “Рівненська друкарня”, 2005. – Т. 2. – 496 с.
14. *Савченко В.А.* Дванадцять воїн за Україну / В.А. Савченко. – Х.: Фолио, 2005. – 415 с.
15. *Литвин С.* Симон Петлюра. 1917–1926 / С. Литвин. – К.: Аквілон-Прес, 2000. – 436 с.
16. *Тютюнник Ю.* З поляками проти України / Ю. Тютюнник. – Х.: Держ. вид-во України, 1924. – 106 с.
17. *Дмитрук В.Г.* Вони боролися за волю України (Нарис історії боротьби проти тоталітарного режиму на Україні в 1921–1939 рр.): монографія / В.Г. Дмитрук. – Луцьк: Волинська обл. друкарня, 2005. – Т. II. – 382 с.
18. ЦДАВО України, ф. 2297, оп. 1, спр. 3а.
19. *Шпільнський О.* Базар (1921 р.–1931 р.) / О. Шпільнський // За Державність. – 1932. – Зб. 3. – С. 109–134.
20. Другий Зимовий похід, або Листопадовий рейд / Упоряд. О. Веремійчук. – К.: Вид-во ім. О. Теліги, 2006. – 248 с.
21. *Герчанівський Д.* Вигнати окупанта / Д. Герчанівський. – Детройт: Вид. автора, 1969. – 154 с.

Надійшла до редколегії 18.02.2012 р.

Рецензент: *А.І. Харук*, доктор історичних наук, доцент, Національний університет “Львівська політехніка”, м. Львів.

Демьянюк А.И.

ВОЛЫНСКАЯ ГУБЕРНИЯ КАК ПЛАЦДАРМ ДЛЯ ПРОДОЛЖЕНИЯ ВООРУЖЕННОЙ БОРЬБЫ ЗА УКРАИНСКУЮ ГОСУДАРСТВЕННОСТЬ В 1921 г.

Исследуется состояние украинского войска после его интернирования польской властью и в процессе подготовки к вооруженной борьбе против советской России. Анализируются события связанные с борьбой Волынской группы на территории УССР. Определяется роль военных и политиков в организации повстанческого движения в 1921 г.

Ключевые слова: Украинская революция, Волынь, Симон Петлюра, Партизанско-повстанческий штаб, Юрко Тютюнник.

Demianiuk O.

VOLYN' REGION AS A BRIDGEHEAD FOR CONTINUATION OF ARMED FIGHT FOR UKRAINIAN NATIONALITY IN 1921

In the article state of Ukrainian army after its disarmament by Polish government and in the process of preparing to armed fight against soviet Russia are researched. Actions which are connected with fight of Volyn's group at the territory of USSR are analyzed. Role of military men and politician in organization of revolting movement in 1921 is determined.

Key words: Ukrainian revolution, Volyn, Symon Petliura, Partisan-insurgent headquarters, Jurko Tiutiunyk.